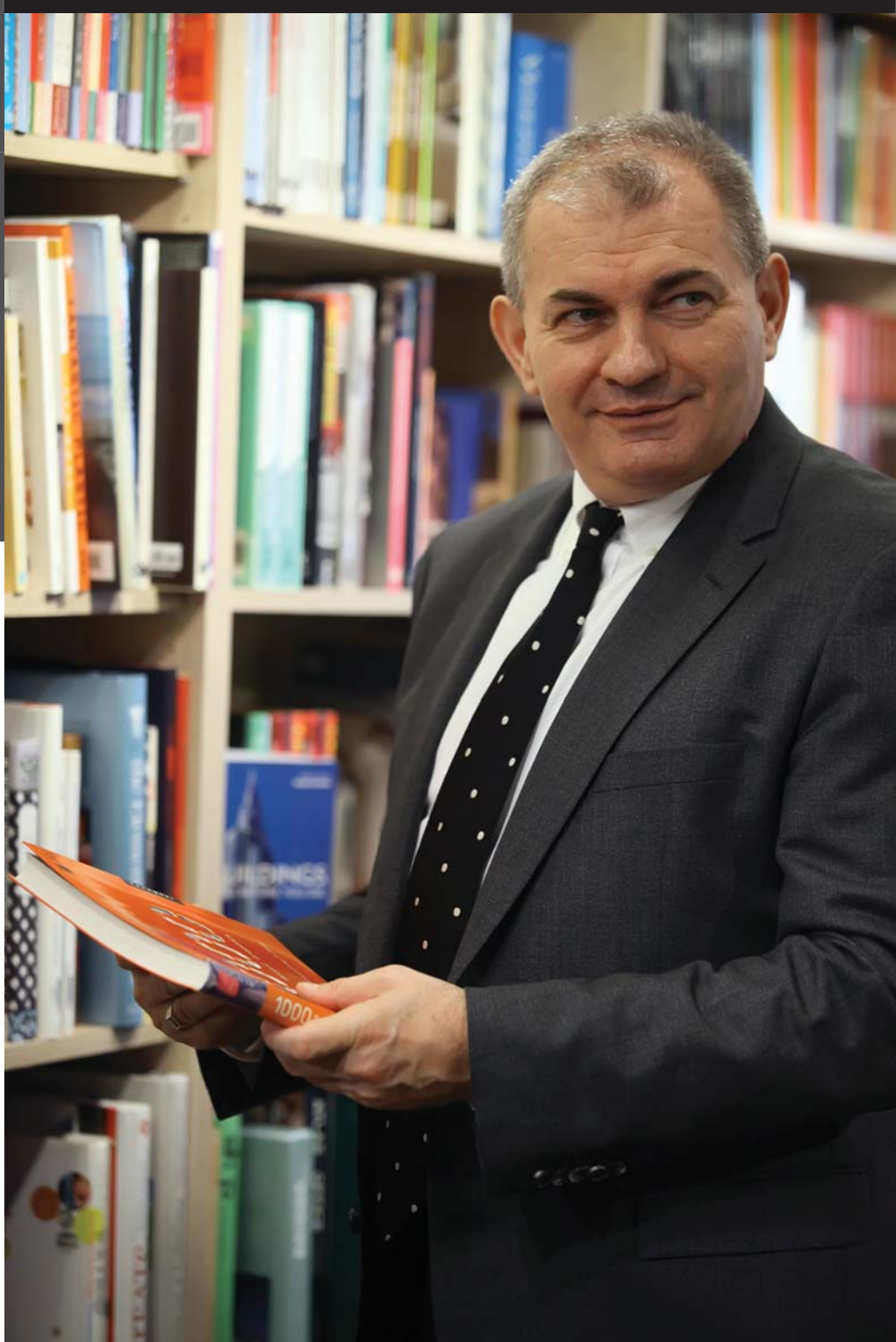

Др Драган Р. Симић, професор Факултета политичких наука у Београду

Међународни поредак је и даље међудржавни поредак, јер државе и даље представљају његов костур. Али он је глобалан, с обзиром да су на сцени и многобројни недржавни актери. Ту су и наддржавни, наднационални и мултинационални актери који се помаљају, затим бројни подржавни актери и наравно сами појединци. Драматично расту захтеви, пре свега за енергентима, водом и храном, и то ће обележити време пред нама.

Снимио Јово МАМУЛА

Друго, измењено и допуњено издање књиге професора др Драгана Р. Симића „Расправа о поретку“, у издању Завода за уџбенике Београд, појавило се прошле године. „На Балкану, где људи и ствари брже и тегобније старе него другде под капом небеском, сама намера угледног издавача да изнова пред суд јавности изложи расправу која је написана у прошлом столећу и протеклом миленијуму, јесте признање вредности једном делу“, каже аутор у

предговору новог издања, напомињући да су постојећа поглавља дорађена и додато ново „Моћ и глобализовани светски поредак“, као и закључак под насловом „Доба неизвесности – јата црних лабудова иза хоризонта“.

Књига је на крају обogaћена серијом мапа које приказују свет од доба зараћених држава у Кини 480-221. године пре нове ере до доба биполарности и Хладног рата.

■ Професоре, *шџа* је повод за друго издања књиге „Поредак

свеџа“, коју *сџе* објавили 1999. године, сада *џо* насловом „Расправа о *џорешџу*“?

– Пре свега, желим да истакнем да је прошло већ тринаест година од првог издања, а преуређена поглавља у „Расправи о поретку“ изворно су писана пре петнаест и више лета... У годинама када је писан „Поредак света“, међутим, мало се поуздано знало, а много више наслућивало шта ће донети немирне деведесете године прошлога века. Засути густом догађа-

Лабудови иза хоризонта

јном прашином много више него други у глобализованом свету, тешко смо могли да догледамо целину ствари, да само наслутимо хоризонт са кога ће нам доловити „непознате непознанице“, неизбежни пратиоци свачије судбине.

Веома су измењене, у међувремену, и друштвене околности од времена када сам писао „Поредак света“. Прва деценија 21. stoleћа започела је терористичким нападима на Њујорк и Вашингтон, наставља се превентивним, другим Ирачким ратом, да би крај ове декаде врхунио у највећој финансијској кризи у последњих пола века.

■ *Шта су обележја прешло-них догађања и Ваших размишљања, уз прво издање?*

– Тешко је да неко, кад пише расправу која има управо овај предмет занимања, заузме сасвим објективну позицију у односу на догађаје и актере... Нарочито ако још и припада народу који је био на првој линији удара таласа прекомпоновања дотадашњег светског поретка који је претрајао готово пола stoleћа. Кроз измаглицу варљивог сећања покушавам да призовем личности и околности, мирисе, боје и звукове Београда у времену непосредно после Хладног рата и почетка трагичног распада и разбијања друге Југославије. Док је претежан део барем економски развијеног света уживао, мање или више, у благодетима тек размахане глобализације и опет, по ко зна који пут, наивно поистовећивао матери-

јални напредак са моралним побољшањем појединца и друштва, народи са ових простора су незауостављиво тонули у вирове насиља за које су, опет наивно, веровали да су далеко иза нас, остављени у књигама професионалних историчара, да нас подсећају и опомињу.

Није, тада, било лако волети своју судбину, личну и заједничку; атог fatи се можда могла достићи само у читању филозофских ставова Сенеке, Марка Аурелија... Укратко, у такво једно време започео сам писање „Расправе о поретку“ и „Новом светском поретку“, настојећи да осетим и схватим наступајуће доба у заглашујућој буци „догађаја који се оре“.

Књига „Поредак света“ побудила је, иначе, интересовање стручне и шире јавности не само у Србији, него и у државама нашег региона. Радовале су ме опаске на ту расправу које сам свих ових година слушао од многобројних студената и колега.

■ *А која су размишљања обележила рад на садашњем издању?*

– Пре свега, спласнуо је оптимизам из деведесетих година о извесној светлој будућности човечанства која ће бити обележена узајамно корисном сарадњом људи и народа и материјалним благостањем огромне већине. С друге стране, униполарни поредак из деведесетих година уздрмава „успон осталих“ уз истовремено померање и распршивање моћи према недржавним субјектима и актери-ма глобализоване светске политике.

У Србији смо имали крупне промене: 2000. године смену једног режима и покушај да се успоставе демократски односи и установе у нашем друштву... То је раздобље у коме нису остварена почетна очекивања, наде су изневерене и, при томе, неповратно утрошена огромна енергија. Као друштво нисмо решили ни једно од горућих питања са којима смо ушли у 21. stoleће: чак смо отворили нове и још теже проблеме са којима се данас суочавамо. При томе су од почетне благонаклоности тзв. међународне заједнице, појачани спољни притисци и условљавања...

Можда и најгоре од свега, прошли смо економску транзицију од самоуправног социјализма, преко фазе дивљег капитализма и пљачкашке приватизације, све до данашњих привредних и укупних друштвених односа који су обмотани пипцима свеprisутне корупције и криминала, од дна друштва до самог врха установа власти.

■ *Колико се свешћ, за овако крајко време, променио?*

– Већ у првој деценији XXI stoleћа, готово све недоумице, противречности и недоречености поводом природе моћи држава и њених чинилаца изложене су многобројним проверама, у „стварној стварности“ глобализоване светске политике, као и у текућим расправама подједнако. Колапс Совјетског Савеза и урушавање Источног блока у свега неколико година, уз истовремени преображај светског система и међународног поретка у

униполарни распоред моћи са једином преосталом глобалном суперсилом на врху, замаглили су својом брзином и изненадношћу и стварне изворе моћи и/или немоћи кључних субјеката тадашњих међународних односа. Посебно су поједини тумачи тријумфа света западне либералне демократије над реалним социјализмом са Истока, у дитирамбском усхићењу славећи „крај историје“ примарних идеја о организацији друштва, пропустили да виде само неуралгично језгро структуре моћи држава због чега је, иначе, и дошло до поменутих промена.

Већ крајем деведесетих година уочљив је значајан раст азијских еко-

Сјасноу је оштимизам из деведесетих година о извесној свејлој будућности човечанства која ће бити обележена узајамно корисном сарадњом људи и народа и материјалним благостањем огромне већине.

номија. Поред Јапана, Јужне Кореје, Тајвана, Сингапура од раније, задиљујући привредни успон бележе у последње две деценије и Индија и, пре свих, Кина. Азија је, као што је познато, средином XVIII века имала половину тадашњег светског становништва, а са истим процентом је учествовала у светској економији. Данас су у успону и економије и друштва многих средњих, па и малих земаља дијелом Земаљског шара. Често неосновано пажњу посвећујемо само привредним и политичким колосима какви су, поред земаља Запада, и земље тзв. БРИКС-а – Бразил, Русија, Индија, Кина, Јужноафричка Република...

Испуштамо из вида многе земље, примера ради из Латинске Америке, које бележе видан укупан друштвени напредак. Управо народе којима је пошло за руком да у неповољном окружењу и јакој конкуренцији нађу

своје место на светском тржишту, а политички буду уважене и од моћних. Ту имам у виду и неке бивше Совјетске републике, данас стабилне и нафтом богате земље, у нашој близини динамична Турска економија скоро да није осетила глобалну финансијску кризу. Да и не помињем нафтом пребогате државе Персијског залива. О томе, свакако наша спољна политика треба да води рачуна, а не да као у недавној прошлости снатри бесмислице о некаквим стубовима спољне политике...

■ *Каква је природа безбедносних претњи и како на њих одговорити?*

– Када је реч о преобликовању до тада преовлађујућег државоцентричног безбедносног обрасца, у деведесетим годинама се у оквиру редефиниције концепта безбедности нагласак померио на сарадњу у безбедности и, оно што је најважније, појединац је постао мера, извор и утока сваког мишљења безбедности. У прологу трећег миленијума, терористички напади на Њујорк и Вашингтон довели су, пре свега због промене природе безбедносне претње, до ренационализације концепта безбедности.

Друга битна одлика је схватање да је за такву природу претњи неоп-

Као друштво нисмо решили ни једно од горућих питања са којима смо ушли у 21. столеће: чак смо отворили нове и још теже проблеме са којима се данас суочавамо.

ходан заједнички одговор свих земаља света. Распршивање моћи од држава ка многобројним неформалним мрежама и коалицијама, тектонска демографска померања због урбанизације уз миграције за бољим животом, потом глобално старење становништва уз повећану тражњу, по-

некад и вапијуће захтеве претежног дела човечанства за више здраве хране, питке воде и недостајуће енергије, јесу глобални изазови првог реда, можда и испред постојећих безбедносних претњи које представљају тероризам, ширење оружја за масовно уништавање, етно-верски екстремизми...

Отуда је допринос сваке земље и сваког појединца чак, значајан и вредан: одговор се мора тражити у заједничкој акцији. У том смислу поздрављам укључивање наше земље у такав начин размишљања о поменутих изазовима и претњама. Нико се одвојено не може бавити својом безбедношћу, нико није толико јак, па ни они најјачи, а камоли мале и средње земље, да дозволе луксуз да се саме баве глобалним изазовима као и питањима националне и унутрашње безбедности.

■ *Шта финансијска криза 2008. године значи и шта наговештава?*

– Криза је најгромовитије ставила тачку на читаво једно раздобље скоро неупитне популарности тзв. неолибералног концепта, макар на онај исечак времена који се протеглао од краја Хладног рата, и довела је у питање уверење које је владало скоро две деценије, да живимо у свету где су сви на добитку. Још је важније да је ова економска криза показала саму суштину привређивања и односа рада и новца, односно да се не може економски напредовати и благостање заснивати на ономе што није створено радом. Враћена је позорност на ваљаност тезе Адама Смита да је извор сваке вредности у раду и стварању, а не у папирном новцу и обвезницама који немају покриће у стварности.

Премда је тај слом из 2008. године белодано показао слабости неолибералног концепта капитализма, код нас још има оних који се заносе поставкама једног таквог концепта организације друштвене производње. Иначе, управо су најразвијеније економије света, само правовременим интервенцијама својих држава, спаси-

Др Драган Р. Симић (1961, Медвеђа) је редовни професор Универзитета у Београду – Факултета политичких наука. Предаје међународне односе, националну и глобалну безбедност, велике стратегије и стратешко мишљење, геополитику, спољну и безбедносну политику САД и српско-америчке односе на матичном и факултетима у

региону и иностранству.

Поред других радова објавио је књиге: *Позициониран мир* (1993), *Поредак света* (1999), *Наука о безбедности* (2003), *Светска политика* (2009) и *Расправа о поретку* (друго, измењено и допуњено издање, 2012).

Са енглеског је превео студије Џозефа Наја, *Како разумети међународне односе* (2006), Џона Мир-

шајмера, *Трагедија политике великих сила* (заједно са Д. Живојиновићем и М. Филимоновићем, 2009) и Роберта Д. Шулцингера, *Америчка дипломатија од 1900* (заједно са Д. Живојиновићем, 2011).

Оснивач је и директор Центра за студије САД на ФПН (2004) и шеф регионалних мастер студија САД на Факултету политичких наука.

ле привредне и финансијске токове од потапања и катастрофе, барем за неко време имајући увид одлике капиталистичког начина производње.

■ *Али неке земље кризу ипак нису осетили у кој мери?*

– Да. Реч је о земљама БРИКС-а, о државама у гуливеровском привредном успону, као што су Бразил, Русија, Индија, Кина, Јужноафричка Република. Ту су и државе источне и југоисточне Азије, Јужна Кореја, Сингапур, Индонезија, Филипини, а у нашој бли-

зини већ помињана турска економија скоро да није осетила глобални финансијски земљотрес...

Данас се, помало и помодно, често говори о тзв. успону осталих, односно смањивању огромних разлика у економској развијености између западног света, САД, на једној страни, и „других земаља“ света. Овде треба у доношењу закључака бити обзривији. Наиме, до овог времена ми још немамо потврду институционалног материјализовања неког новог поретка: свеједно политичког или економ-

ско-финансијског... Узгред, закономерно, због суочавања са објективним лимитима, долази до смањивања фацилантних стопа привредног раста у овим земљама. Ти лимити се односе не само на чињеницу да су све мање доступни до само пре неку годину јефтини кредити и инвестиције, него су и завршени привредни циклуси у оквирима којих су бележене овакве задивљујуће стопе раста.

С друге стране, и даље имамо америчку економију која је, ако је веровати статистичким подацима, по-

брuto друштвеном производу дво-струко јача од Кине. У осамдесетим годинама, примера ради, говорило се да ће Јапан у свим економским параметрима престићи САД, али се то није догодило. Зато треба бити промишљен у вредновању трендова који показују да је америчка економска и укупна моћ у опадању, а кинеска је сустиже.

■ *Каква је Ваша даља прогноза?*

– Пред нама су барем једна, ако не и две деценије, у којима ће раст западних економија бити знатно скромнији, умеренији. С друге стране, међутим, спустиће се и стопе раста у земљама БРИКС-а. Евентуални пробој могао би се очекивати од земаља које у овом тренутку имају нешто мањи доходак по глави становника од поменутих привредних цинова, као што су Турска, Филипини, Малезија, Индонезија, Јужна Кореја, неке Латиноамеричке државе: све оне би могле искористити повољнију коњуكتуру и направити продор ка врховима светске економије.

Оквир за сва ова и друга кретања представљају непознанице на неколи-

ко питања. На пример, хоће ли раст моћи неких држава имати мирољубив карактер? Могу ли садашње форме владања и облик постојећих међународних установа да одговоре измењеном односу моћи држава и народа, као и самој измењеној природи моћи? Воде ли овако брзе промене и померања у моћи у насилне сукобе? Могу ли се неке регионалне нестабилности (Блиски Исток, Јужна Азија) прелити у глобалну нестабилност? Да ли ће човечанство у право време изумети технолошка решења за брзу урбанизацију, предупредити уништавање исцрпивих природних ресурса, као и наћи одговор за климатске промене?

■ *Која су ограничења бржег успона нових сила у настајању, пре свега земаља БРИКС-а, а посебно Кине?*

– У економији су извесни циклуси не дужи од четири до седам година. Законитост је да ниједна економија не може да има сталне, тако високе стопе друштвеног раста дуже од тог периода, максимално до десет година. Узмимо за пример Кину, која се већ суочила са тим проблемом. Због

старења становништва она нема довољно свеже радне снаге за овакав замах економије, затим ту је огроман и непревазиђен енергетски дефицит, даље, скоро су беспримерне размере загађивања животне средине. Кина није решила проблем равномерног развоја, односно постоје региони дуж

Прошли смо економску транзицију од самоуправног социјализма, преко фазе дивљег капитализма и ња-чкашке приватизације, све до данашњих привредних и укућних друштвених односа који су обмотани хијерархијом свејрисусне корупције и криминала, од дна друштва до самог врха установа власти.

великих река који су пренасељени, а на другој страни су огромна скоро ненасељена пространства. Ту је и проблем друштвене партиципације, јер ће увођењем западних, либералних

ОПАДАЊЕ ИЛИ СЛОМ

На питање да ли је реалније веровати да ће пропадање великих сила пре бити постепено опадање, а не слом, историја даје различите примере. Имамо два, грубо казано, приступа овом проблему. С једне стране су они који мисле да је читав историја друштвеног кретања и постојања великих држава, заправо историја дисконтинуитета и наглих падова, сломова. По таквим схватањима, понекад је довољан један „преломни“ догађај да уздрма саме потпорње у темељима оваквих државних творевина.

Ова финансијска криза, по њима, има такав карактер, јер је уверљива најава криза у свим другим сферама друштва. Из историје Рима, Византије, Турске империје, до

наших дана, види се да управо финансијски проблеми, разлика између прихода и расхода, пренапрегнутост између финансијске моћи и стратешких захвата, доводе у крајњем исходу, понекад муњевито, до слома, пада тих држава, царстава, империја...

Другим речима, чак и научници понекад одбацују честу јаловост људских предвиђања. То су случајеви када на позорницу ступа Паскалов Deus absconditus или, ситуацију када појединци и читави народи, попут зрна песка које на обалу избацују моћни таласи океана, постају пуки предмет изругивања или хира „случаја комендијанта“ (Милош Црњански).

На другој страни је пример Британске империје, која је деценијама

успевала да избегне нагле суноврате и да, „промишљено опадајући“ у односу на друге, задржи високо место у светском поретку моћи.

У погледу неочекиваности и брзине, нпр., муњевито су се одиграли словови Минг династије почетком XVIII века, Бурбонске династије крајем XVIII столећа, и у свега неколико година одиграо се пад три царства после Великог рата: Руског, Хабсбуршког и Отоманског... Најсвежији пример неочекиваног и скоро тренутног нестанка Совјетског савеза, социјалистичке империје просторних габарита какве историја не познаје јесте најубедљивија потврда тезе о неочекиваности и брзини са којом се „Црни лабуд“ појављује иза хоризонта.

МОЋ АМЕРИКЕ

САД могу и даље, промишљено користећи своју моћну економију, динамичну, иновативну, прилагодљиву, уз коришћење и других облика такозване „меке“ моћи, још неколико деценија да задрже првенство, чак и ако у неким параметрима економске снаге изгубе доминацију у свету. Зато видим Америку бар две наредне деценије на врху светског поретка.

То неће бити класични униполарни моменат, али ће САД остати у најмању руку *primus inter pares*, прве међу једнакима. Често се, наиме, америчко коришћење „меке“ моћи приписује као могућност и другим земљама. Међутим, „мека“ моћ проистиче из „тврде“ моћи, у којој Америка има значајне изворе, у највећем броју случајева пре и изнад других држава, као што су рудна богатства, енергетски извори, вода, затим веома бројно, образовано, радно способно становништво са изванредном радном етиком, високо школство без премца, привлачност укупног културног обрасца...

модела привређивања доћи до захтева за либерализацијом укупних друштвених односа. Треба поменути и изражене етносепаратистичке напетости (Сикјанг, Тајван).

Овде, међутим, треба истаћи да кинеско цивилизацијско биће, њена непревазиђена, величанствена миленијумска култура, не показује тенденције да се шири и силом намеће властите вредности и поглед на свет. Није онда случајно искрено опредељење овог колоса за мирољубив раст.

Ту је и проблем вођства у светским пословима, које поред повластица и добити, има и своју цену. Колико су државе, које су у заветрини либералног капиталистичког међународног поретка, створеног 1945. године, спремне да понесу терет светског вођства. Чак и моћни Кинези, као што

смо видели, говоре о мирољубивом расту, свесни да још нису спремни да изазову САД које су војно присутне тик уз њихове обале. Уосталом, бољи је свет и униполарни поредак, него никакав поредак, боље је имати икакве законе него никакве!

■ *Када је о предвиђању реч, колико „црни лабудови иза хоризонтиа“ могу да промене данашњи шиолико међузависни свеи?*

– То је једна сјајна метафора коју је употребио Николас Насим Талеб, то су тзв. „непознате непознанице“. Једна од највећи епистемолошких заблуда, по Талебу, јесте да се бавимо стварима које знамо, а не бавимо се оним што не познајемо. И управо то што не знамо, увек нас изненади! Примера ради, друштвене промене су се испод „површине“ догађале, а људи их дуго нису били свесни: а кад су се пренули, односи и свет су већ били друкчији.

Тешко је рећи, са поузданошћу, шта нас чека. Ово није фатализам, препуштање судбини, јер се неке ствари ипак могу предвидети и човек може на њих да утиче свесном активношћу. Али увек остаје и та могућност да нам са хоризонта доплови „црни лабуд“, нека велика природна ката-

Кинеско цивилизацијско биће, њена непревазиђена, величанствена миленијумска култура, не показује тенденције да се шири и силом намеће властите вредности и поглед на свет. Није онда случајно искрено опредељење овог колоса за мирољубив раст.

строфа, пандемија, климатска промена или велики друштвени потреси...

Важно је решавати оне проблеме са којима се човечанство може носити, и увек са свешћу да смо „посада истог чамца“.

■ *Где је Србија данас и куда треба да иде?*

– Оно што је по мени најтежа последица ових последњих двадесетак година јесте губитак самопоуздања код нашег народа. Поред тога, код нас скоро да је нестало један, како Французи кажу, животни елан, праисконски нагон који покреће на борбу за опстанак и напредак. Прошле године је, ипак, на изборима већина грађана Србије смогла снаге да својом вољом заустави кола на самој ивици провалије...

Прво треба утврдити који су то наши животи интереси, данас, у блиској и даљој будућности, јер броду који не зна у коју луку лови, ни један ветар не одговора...

Тешко је рећи шта је важније учинити у овом тренутку у ситуацији када су државне установе раздешене и корумпиране, друштво криминализовано а привреда скоро да не постоји... Пољопривредно потенцијално пребогата Србија, то више није пригодна патетична фраза, близу је глади. Већину становништва треба прво прехранити, а онда и делотворно бранити. Треба вратити самопоуздање свим грађанима да је борбом могуће изградити праведније, моралније и материјално богатије друштво, треба изградити поново веродостојне друштвене елите и научити да се стратешки мисли и понаша...

Легитимно је у погледу спољнополитичке оријентације усмерење државног брода свуда тамо, где се сарадњом може постићи остварење наших интереса. Али, прво треба утврдити који су то наши животни интереси, данас, у блиској и даљој будућности, јер броду који не зна у коју луку плови, ни један ветар не одговора... ■

Раденко МУТАВЦИЋ